

SOCIALE TANDHEELKUNDE

STATISTISCH OVERZICHT AANGAANDE HET VOOR-
KOMEN VAN TANDBEDERF IN HET MELKGEBIT BIJ
KLEUTERS, WAARBIJ TEVENS IS NAGEGAAN OP
WELKE PLAATSEN AAN HET ELEMENT DE CARIES
OPTRAD

DOOR

G. A. H. EIBRINK JANSEN

Leider van de Afd. Schooltandverzorging van de Gem. Gen. en
Gezondheidsdienst te 's-Gravenhage.

Dit onderzoek, dat met speciale toestemming van B. en W. van 's-Gravenhage onder mijn leiding, ten behoeve van de Vereeniging voor Sociale Tandheelkunde door de collega's Mevrouw M. Muntendam-Isebreë Moens, Mevrouw G. H. Boeseken-Roelofsen en Mejuffrouw A. de Ruyter op een 21-tal Scholen voor Voorbereidend Onderwijs werd verricht ving aan in de maand Januari 1935.

Den Haag prijst zich gelukkig, dat wederom een aantal collega's niet alleen bereid is gevonden het omvangrijk aantal kinderen te onderzoeken, maar tevens de enorme hoeveelheid werk aan het rangschikken van de gegevens verbonden te willen verrichten.

Gaf het in 1910 gehouden onderzoek door de heeren Bisseling, van der Gragt en Ninck Blok aangaande het voorkomen van caries in het blijvend gebit opgenomen in de door de Haagsche Tandartsen Vereeniging uitgegeven brochure: „De strijd tegen het tandbederf”, van de hand van A. L. J. C. van Hasselt, den stoot tot het in het leven roepen van de daadwerkelijke schooltandverzorging in tal van gemeenten; deze onderzoekingen zullen er hopen wij toe leiden de aandacht te

vestigen op de noodzakelijkheid de prophylaxe ook op het melkgebit toe te passen en zij het langs anderen weg tot een sanering van de kleutermond te geraken.

Het snelle voortwoekeren van de caries in het temporeaire gebit, maar ook in het element, waardoor de overgang van caries superfivialis tot pulpitis en gangraen veel en veel sneller plaats heeft, dan in het blijvend gebit, moge uit de bijgevoegde statistiek blijken.

De kinderen zijn in de eerste plaats gescheiden in jongens en meisjes, in de tweede plaats naar de leeftijden in groepen beginnende bij 3½ jaar (de jongst bereikbare) opklimmend met halve jaren tot 6½.

Hierbij dient in het oog gehouden te worden, dat b.v. leeftijds-groep 3½ jaar kinderen bevat van 3 jaar en 3 maanden tot 3 jaar en 9 maanden, verschillen, die, wil men de indeeling niet te ingewikkeld maken, niet te vermijden zijn.

Wat de bevindingen per leeftijdsgroep betreft, deze zijn genoteerd niet alleen voor ieder element afzonderlijk, maar tevens naar het voorkomen van caries op het mesiale, occlusale (linguale, buccale, labiale) en distale vlak.

Aanteekening is bovendien gehouden van het aanwezig zijn van een zieke pulpa (pulpitis) of onbehandelbaarheid ten gevolge van gangraen. Onder de laatste groep zijn ook gerangschikt de elementen, die ten gevolge van caries uiteen waren gevallen of reeds geëxtraheerd waren.

Opmerkelijk verschijnsel is, dat de caries van de molaren, zoowel in boven als in onderkaak zich afwendt van het distale vlak van de m².

Zelfs wanneer wij het aantal onbehandelbare elementen ten volle voor distale caries meetellen, is het aantal nog zoo gering, dat dit volkomen strookt met de waarnemingen der schooltandartsen n.l. dat de caries in de eerste blijvende molaar hoofdzakelijk veroorzaakt wordt vanuit de fissuur en dat proximale caries, die ontstaan zou door de distale caries in het melkgebit percentsgewijs weinig gezien wordt.

Uit de op de kaarten gemaakte aanteekeningen is nog zeer veel te halen, o.a. gegevens betreffende het symmetrisch voorkomen van caries, pulpitis enz.

Wij meenden echter ten einde de bewerking niet te tijdroovend en voor het doel noodeloos ingewikkeld te maken met bovengenoemde differentiatie te moeten volstaan.

Het onderzoek omvatte in totaal 3200 kinderen onderverdeeld in:

100 jongens en 100 meisjes van 3½ jaar					
200	„	„	200	„	„ 4 „
300	„	„	200	„	„ 4½ „
300	„	„	200	„	„ 5 „
300	„	„	300	„	„ 5½ „
300	„	„	300	„	„ 6 „
200	„	„	200	„	„ 6½ „

Totaal 1700 jongens en 1500 meisjes van 3½ tot 6½ jaar.

Het aantal is opgevoerd tot honderdtallen, teneinde de uitkomsten gemakkelijk te kunnen vergelijken.

Op de oorspronkelijke staten zijn de uitkomsten der verschillende onderzoeksters gescheiden gehouden, teneinde waardeeringsverschillen te kunnen nagaan. Gebleken is echter, dat de uitkomsten vrijwel overeenkomen.

In de statistiek zijn de uitkomsten per honderd kinderen berekend, zoodat onmiddellijke vergelijking kan plaats hebben tusschen de leeftijdsgroepen en de groepen jongens en meisjes.

Wij onthouden ons voorloopig van het trekken van conclusies uit deze cijfers. De zeer hoge cariesfrequentie van het melkgebit valt echter zelfs den oppervlakkigen beschouwer onmiddellijk op. Zelfs het aantal door pulpitis aangetaste elementen op zeer jeugdigen leeftijd is vrij groot.

In het algemeen bestaat echter den indruk, dat de hopelooze gevallen daargelaten, de jongste kinderen van de z.g. bewaarscholen nog zeer wel volgens de Kantorowiczsche principes zijn te behandelen.

TIENJARIG BESTAAN VAN DE HAAGSCHE SCHOOLTANDVERZORGING

In zijn vergadering van 29 Mei 1916 stelde de Raad ter overweging in handen van Burgemeester en Wethouders een adres van de Haagsche Tandartsen Vereeniging, waarbij deze vereeniging onder aanbieding van een door haar uitgegeven brochure: De strijd tegen het tandbederf en de schooltandverzorging met als motto „Memento oris”, verzocht om, op gronden en op de wijze als in bedoelde brochure nader aangeduid, te besluiten tot het in het leven roepen eener gemeentelijke schooltandverzorging. In deze brochure van de hand van den Haagschen tandarts A. L. J. C. v a n H a s s e l t was opgenomen een rapport, betreffende een door de H.T.V. in deze gemeente gehouden schoolonderzoek in zake tandbederf. Niet minder dan 20.000 Haagsche schoolkinderen tusschen 6 en 12 jaar werden daartoe op systematische wijze onderzocht. De cijfers en gegevens door dit onderzoek verkregen werden gerangschikt door de tandartsen N i n c k B l o k, V a n d e r G r a g t en B i s s e l i n g, die in een prachtig statistisch overzicht op de meest afdoende wijze aantoonde, hoe in-treurig de toestand der mondjes van de schoolkinderen reeds was.

Voornameijk wgens de hooge kosten verbonden aan het door de Vereeniging gedane voorstel kon destijds aan het voorstel geen uitvoering worden gegeven.

In 1924 vroeg de schooltandverzorging opnieuw de aandacht van B. en W. Met vertegenwoordigers van de H.T.V. en den Directeur van den Gemeentelijken Schoolartsendienst Dr. J. J. P i g e a u d is onder leiding van den Wethouder van Onderwijs nader een bespreking gehouden. Naar aanleiding hiervan werd door de vereeniging in overleg met Dr. P i g e a u d een nader voorstel ingediend tot een proefneming. De geraamde kosten bedroegen aanmerkelijk minder, het speciale gebouw werd door g...making van bestaande schoollocaliteiten onnoodig.

Op initiatief van Mr. A. C. Josephus Jitta werd in de raadsvergadering van 27 November 1924 met 21—15 stemmen besloten tot het houden van een proefneming en hiervoor f 5,650.— beschikbaar gesteld.

Toen de H.T.V. met haar actie begon, heerschte in het algemeen in het buitenland nog de opvatting, dat het beste systeem was een centrale kliniek op te richten, waar kinderen met tandpijnklachten heen gezonden konden worden. Zoo ongeveer dus als in de particuliere praktijk. Pas als men pijn heeft, gaat men naar den tandarts, die als het ware eerste hulp bij ongelukken verleent.

Het was vooral te danken aan het eenvoudige logische inzicht van Prof. A. Kantorowicz te Bonn, dat met deze opvatting is gebroken. Deze ging n.l. uit van de simpele waarheid, dat ook de meest bedorven en afgebrokkelde kies begonnen is aangestoken te worden op een klein plekje, dat, mits tijdig ontdekt, met een minimum van tijd, moeite, pijn en kosten te herstellen ware geweest. En hierop, op deze „Lehre vom kleinen Loch” bouwde hij zijn systeem van schooltandverzorging, welke ook in de brochure van de H.T.V. werd aanbevolen en die thans na 10 jaar praktijk, gebleken is zulke schitterende resultaten af te werpen.

Eenvoudig is de opzet geweest, eenvoudig is de dienst gebleven. Van het begin af is streng de hand gehouden aan het principe. Zoostreng, dat dit in de oogen van enkelen wel eens onbillijk moet hebben geschenen. Zoo worden kinderen, die eenige jaren een school zonder schooltandverzorging bezocht hebben, bij plaatsing op een school met schooltandverzorging niet meer in behandeling genomen, zoodra blijkt, dat zij niet meer volgens het principe behandeld kunnen worden. Zou van deze „Principienreiterei” worden afgeweken, dan zou, waar men elders de gevolgen van heeft gezien, de preventie in het gedrang komen, tenzij men aan het instituut enorme uitbreiding zou willen geven en ook de verwaarloosde gevallen zou gaan behandelen.

Het eerste centrum van schooltandverzorging werd gevestigd in de Griftstraat 2. Daar was een dokterskamer aanwezig, waarvan met eenige verandering tevens een tandartskamer te maken was.

De inmiddels aangestelde tandarts, de heer G. A. H. Eibrink Jansen, de huidige leider van den dienst, deelde daar eendrachtig met den schoolarts voor het buitengewoon onderwijs Dr. G. D. Swanenburg de Veye, kamer zoowel als de schoolzuster.

Bij schrijven van 26 Juni 1925 werd door B. en W. aan een 25-tal hoofden van scholen, gelegen in de nabijheid van de Griftstraat bericht gezonden, dat met ingang van 1 Juli de schooltandverzorging voor hun 1ste en 2de klassen een aanvang zou nemen.

Na 2 jaar proefnemen werd door aanneming van de motie Siebels in de Raadsvergadering van 27 Juni 1927 besloten de schooltandverzorging geleidelijk over de geheele stad uit te breiden.

Maart 1928 werden daarop, nadat in het schoolgebouw Colensostraat een tweede centrum was ingericht, en tot tweede schooltandarts was aangesteld Mevrouw E. M. Kippel—van Gorp, een 50-tal scholen, gelegen rond dit centrum, aangesloten.

3 Juni 1930 deden B. en W. aan den Raad het voorstel nu de ervaring had geleerd, dat per centrum ongeveer 6000 kinderen konden worden geholpen, terwijl tevens was komen vast te staan, dat het gevolgde stelsel, behandeling plus halfjaarlijksche revisies, als het meest juiste diende te worden aanvaard, met de gestadige uitbreiding van het instituut voort te gaan.

Voorgesteld werd over te gaan tot het inrichten van twee nieuwe centra, aanstelling van het meer benodigde personeel en den schooltandarts G. A. H. Eibrink Jansen te belasten met de leiding en de verantwoordelijkheid van het geheele instituut der schooltandverzorging.

Nadat dit voorstel 30 Juni was aangenomen, konden reeds in October de centra in de Frans Halsstraat en de Doornstraat worden opgesteld, zoodat nu ook de Scheveningsche schoolbevolking in behandeling kon worden genomen.

Inmiddels was door een 13-tal deskundigen, tandartsen, leden van de afd. 's-Gravenhage en omstreken van de Ned. Mij. tot bevordering der Tandheelkunde een onderzoek gehouden op de reeds sinds 1925 aangesloten scholen.

Men constateerde, dat 79% der kinderen de school verliet met een gezond blijvend gebit, terwijl dit volgens het onderzoek in 1910 gehouden nog geen 30% bedroeg. Dit was, al was buiten de schuld van de schooltandverzorging niet de volle 100% bereikt, een verblijvend verschijsel, vooral met het oog op de Nazorg.

1 Januari 1929 kwamen door samensmelting met den Geneeskundigen en Gezondheidsdienst de afdelingen Kinderbescherming en Schooltandverzorging onder de algemeene leiding van den Directeur van genoemden dienst Dr. G. W. Boland.

Zonder Nazorg zouden de door de schooltandverzorging bereikte resultaten verloren gaan. Gaan de kinderen van school zonder te weten tot wie zij zich nu verder hebben te wenden, dan is van systematische behandeling geen sprake meer en na eenige jaren wordt de toestand weer hopeloos.

Het spreekt, dat toen de leider bij de afd. 's-Gravenhage van de Ned. Mij. tot bevordering der tandheelkunde aanklopte om hulp, deze gaarne werd gegeven.

Aanvankelijk in den vorm van een proefneming op het bij uitstek daartoe geschikte instituut, later na gevoerde besprekingen voortgezet in de ziekenfondsen O.Z.G., Volharding en Mij. tot Nut van het Algemeen, voorzoover betreft kinderen, waarvan de ouders lid van deze fondsen zijn.

In 1932 verscheen de schooltandverzorging met een inzending op de Parijsche tentoonstelling, de inzending, waarvan een gedeelte ook reeds op het Tandheelkundig Congres gehouden te Utrecht in 1929 in collegialen kring belangstelling had getrokken en aldaar met zeer veel aandacht door de Hooge Beschermvrouwe van het Ivoren Kruis, wijlen H.M. de Koningin Moeder, werd bezichtigd.

In September 1931 werden wederom 2 centra toegevoegd, n.l. aan de Roggeveenstraat, later Abeelstraat en aan de Bresterstraat. Gelijktijdig werden nu alle openbare scholen aangesloten en alle bijzondere scholen in de gelegenheid gesteld zich aan te sluiten. Het zal echter nog tot 1937 duren alvorens van deze laatste groep ook de zesde klassen zijn aangesloten.

In December 1933 voelden B. en W. zich genoodzaakt het voorstel aan den Raad te doen tot opheffing wegens bezuiniging over te gaan.

Gelukkig kon redding worden geboden door het voorstel, de ouders der kinderen te verzoeken vrijwillig iets bij te dragen.

Sedert April 1934 wordt nu een groot gedeelte van de kosten door de belanghebbenden gedragen. Met medewerking van de hoofden van scholen worden regelmatig de soms zeer kleine maandelijksche bijdragen geïnd, die met elkaar, in stuivers en dubbeltjes verzameld, de duizenden vormen, noodig ter sancering van de gebitten van de ongeveer 25.000 lagere schoolkinderen, waartoe per jaar ongeveer 22.000 prophylactische vullingen gelegd worden.

In totaal zijn sedert de oprichting ruim 110.000 vullingen gelegd, hetgeen dus zeggen wil, dat ongeveer evenzooveel kiezen of tanden van het Haagsche opgroeiende geslacht voor jaren voor bederf gespaard zijn.

De behaalde resultaten hebben naast nationale belangstelling, waardoor den Haag het voorbeeld ter navolging geweest is voor talrijke gemeenten in ons land, tevens de internationale aandacht getrokken.

Bij studiebezoeken werd door velen van de gelegenheid gebruik gemaakt met dezen dienst kennis te maken. Belgische-, Engelsche-, zelfs Japansche autoriteiten op onderwijs- en geneeskundig gebied kwamen in den loop der jaren den gang van zaken in oogenschouw nemen, of verzochten om inlichtingen.

Waar de Amerikaansche instellingen op dit gebied grooten naam hadden, maar hun opzet voor algemeene toepassing te kostbaar bleek, zóó kostbaar, dat in crisistijden navolging ondoenlijk was, wilde men graag weten, hoe met zeer geringe kosten uitnemende resultaten zijn te bereiken, iets waar den Haag bij uitstek in geslaagd mag heeten.

Het mooiste succes, dat de afdeeling schooltandverzorging kan boeken, is en blijft het initiatief voor de Nazorg. Door de Nazorg kan de tandheeskundige behandeling in de ziekenfondsen in goede banen worden geleid, waardoor het vroegtijdig verval van het gebit met de aankleve van tal van kwalen zoo niet kan worden voorkomen, dan toch aanmerkelijk kan worden ingeperkt. Het streven van schooltandverzorging en Nazorg zal er steeds op gericht moeten blijven te zorgen, dat geen communicatie tusschen mond- en kaakholte kan ontstaan. Slaagt men erin hiervan de menschen te doordringen, zoodat ook op later leeftijd, wanneer oogenschijnlijk belangrijker dingen de aandacht vragen, het halfjaarlijksch onderzoek en niet de eerste hulp in kiespijngevallen, die altijd veel te laat komt, gewoonte wordt, dan is voor breede lagen van de bevolking een bron van infectie weggenomen, hetgeen individu en staat slechts ten goede kan komen.

Kan op den ingeslagen weg worden voortgegaan, dan zijn alle factoren aanwezig dit ideaal te verwezenlijken, hetgeen de schooltandartsen den moed zal geven het uiterst vermoeiende en vaak zenuwsloopende kinderenbehandelen te blijven volhouden.

We mogen wel verklappen, dat de afd. 's-Gravenhage en omstreken van de Mij. tot bevordering der Tandheeskunde overweegt in samenwerking met Het Ivoren Kruis, dit jaar nog een groote tentoonstelling op het gebied der mondhygiëne te organiseeren, waarvoor in een stad als den Haag alle belangstelling zal zijn.